

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego

z dnia 27 kwietnia 2000 r.

III ZP 2/2000

Przewodniczący: SSN Teresa Romer, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (autor uzasadnienia), Beata Gudowska, Roman Kuczyński, Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Kazimierz Jaśkowski, Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, w sprawie wniosku Czesława O. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o dodatek z tytułu pracy w szczególnych warunkach, po rozpoznaniu w dniu 27 kwietnia 2000 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez skład trzech sędziów Sądu Najwyższego postanowieniem z dnia 14 stycznia 2000 r. [...]

Czy emeryci i renciści, którzy przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) byli – na podstawie przepisów wymienionych w art. 1 tej ustawy – uprawnieni do nabycia prawa do wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, jednakże nie składali wniosków o przyznanie tych świadczeń i ich nie pobierali – mają prawo do zrekompensowania utraty tych wzrostów na podstawie art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. o zrekompensowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent (Dz.U. Nr 30, poz. 164 ze zm.) ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Emeryci i renciści, którzy przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) byli – na podstawie przepisów wymienionych w art. 1 tej ustawy – uprawnieni do nabycia prawa do wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach

lub w szczególnym charakterze, lecz nie wystąpili o ich przyznanie, nie mają prawa do zrekompensowania utraty tych wzrostów lub dodatków na podstawie art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. o zrekompensowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent (jednolity tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 23, poz. 294).

U z a s a d n i e

I

Przedstawione zagadnienie prawne powstało na tle następującej sprawy. Wnioskodawca pobierający rentę inwalidzką od 13 maja 1990 r. nie został umieszczony w spisie osób uprawnionych do nieodpłatnego nabycia świadectw rekompensacyjnych z tego powodu, że przed dniem 15 listopada 1991 r. nie otrzymywał dodatku ani wzrostu do renty z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a świadectwo pracy stwierdzające zatrudnienie w szczególnych warunkach złożył dopiero we wrześniu 1997 r. Wnioskodawca natomiast bronił się zarzutem, że stosowne zaświadczenia złożył wraz z wnioskiem o rentę, lecz zostały one zagubione przez organ rentowy.

Wątpliwości dotyczą wykładni przepisu art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. o zrekompensowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent (jednolity tekst Dz.U. z 2000 r. Nr 23, poz. 294), który stanowi, że osobami uprawnionymi do rekompensaty są osoby będące przed dniem 15 listopada 1991 r. emerytami i rencistami uprawnionymi do wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach, które utraciły prawo do wzrostów lub dodatków. Niejasna redakcja tego przepisu pozwala na jego dwojaką interpretację.

Określenie „emeryci i renciści uprawnieni do dodatków i wzrostów do emerytury przed dniem 15 listopada 1991 r.” można rozumieć w ten sposób, że chodzi tu o osoby, które przed wskazaną datą miały ustalone zarówno prawo do emerytury lub renty, jak i prawo do dodatków lub wzrostów do tych świadczeń. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 września 1999 r., II UKN 113/99 (dotychczas niepublikowanym) stwierdzając, że emeryci lub renciści, którzy przed dniem 15 listopada 1991 r. nie złożyli wniosku o przyznanie im prawa do wzrostów lub dodat-

ków - nie posiadali ustalonego prawa do tych dodatkowych świadczeń – nie są osobami uprawnionymi do nabycia rekompensaty świadczeń, których nie utracili.

Podstawę do odmiennej interpretacji daje użycie w omawianym przepisie określenia „osoby uprawnione do wzrostów i dodatków”. Może to oznaczać osoby, które spełniły wszystkie warunki wymagane do przyznania im tych wzrostów i dodatków, niezależnie od tego czy przed wskazaną datą ubiegały się o to prawo. Taki pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 maja 1999 r., II UKN 427/98 (dotychczas niepublikowanym) stwierdzając, że przepis art. 3 pkt 2 powołanej ustawy nie ogranicza kręgu podmiotowego wyłącznie do osób, które pobierały dodatki lub wzrosty do emerytur i rent przed 15 listopada 1991 r., ale dotyczy także tych emerytów i rencistów, którzy w tej dacie spełniali warunki do ich nabycia, jednakże nie mogli tego prawa realizować. Podobny pogląd wyraził Prokurator Krajowy we wniosku z dnia 18 kwietnia 2000 r.

II

Aby rozstrzygnąć tę wątpliwość należy odpowiedzieć na pytanie, jakie osoby zostały uznane przez ustawodawcę za skrzywdzone wskutek zmiany przepisów w zakresie ubezpieczenia społecznego do tego stopnia, że wymagana była szczególna regulacja ustawowa zobowiązująca Skarb Państwa do naprawienia tej szkody. Omawiana ustawa ma bowiem charakter nadzwyczajny i nie jest częścią systemu prawa ubezpieczeń społecznych. Świadczenia w niej przewidziane mają charakter jednorazowy i mają na celu zaspokojenie roszczeń określonego w ustawie kręgu pracowników sfery budżetowej oraz emerytów i rencistów. Zakres działania ustawy w stosunku do emerytów i rencistów określony jest w art. 1 pkt 2, który stanowi, że ustawa określa sposób zrekompensowania utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Uprawnienie do wzrostu emerytury lub renty z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przysługiwało na podstawie art. 54 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Przepisy obowiązujące przed wejściem tej ustawy w życie przewidywały dodatki z tego tytułu. Pod rządem ustawy o z.e.p. uprawnionymi do emerytury lub renty ze wzrostem 15% lub 10% podstawy wymiaru były osoby legitymujące się określonym stażem pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na zasadach uregulowanych w rozporzą-

dzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zmianami i zmianą tytułu). Spełnienie tych warunków przez osoby, które spełniły jednocześnie warunki do uzyskania emerytury lub renty, dawało tym osobom uprawnienia w zakresie wysokości tych świadczeń, podobnie jak uprawnienie do wzrostu emerytur i rent o 1% podstawy wymiaru za każdy rok pracy ponad 20 lat na podstawie art. 29 ust. 2 i 35 ust. 2 ustawy o z. e. p.

Ustawa z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zmianami) wprowadziła odmienne od dotychczasowych zasady ustalania wysokości emerytur i rent, które wykluczały wzrosty do emerytur i rent z tytułu okresów pracy. Wyszczególniający w sposób wyczerpujący dodatki do emerytur i rent przepis art. 21 ust. 1 tej ustawy nie przewidywał dodatku z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i w ust. 4 stanowił, że do emerytur i rent przysługujących na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy nie przysługują żadne inne dodatki, wzrosty ani zwiększenia poza wymienionymi w ust. 1. Regulacja w tym zakresie miała zastosowanie z mocy art. 26 ust. 1 ustawy rewaloryzacyjnej zarówno do wniosków o ustalenie wysokości świadczeń zgłaszanych po wejściu w życie tej ustawy, do których prawo powstało wcześniej, jak i do świadczeń przyznanych przed dniem wejścia w życie ustawy na podstawie przepisów dotychczasowych.

Omawiane uregulowanie spowodowało utratę uprawnień do wzrostów przez trzy grupy osób, które przed wejściem w życie ustawy spełniły warunki do uzyskania prawa do emerytury lub renty i przepracowały wymagany okres w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Pierwsza grupa to osoby, które przed dniem wejścia w życie ustawy nie miały ustalonego prawa do emerytury lub renty. Pod rządem ustawy nie mogły one domagać się tych świadczeń ze wzrostem. Druga grupa to osoby, które miały ustalone prawo do emerytury lub renty, lecz przed wejściem w życie ustawy nie występowały o przyznanie wzrostów – nie złożyły udokumentowanych wniosków. Pod rządem ustawy nie mogły one skutecznie zgłaszać żądania o przyznanie wzrostów. Trzecia grupa to osoby, które miały przyznane prawo do emerytury lub renty wraz z przysługującymi wzrostami, lub spełniały warunki do przyznania tych uprawnień na podstawie przepisów dotychczasowych (pos-

tępowanie przed organem rentowym było w toku). Przy przeliczaniu na podstawie omawianej ustawy świadczeń przysługujących tej ostatniej grupie wzrosty zostały pominięte i dotychczasowe świadczenie zrewaloryzowane na podstawie ustawy zostało zmniejszone.

W odniesieniu do dwóch pierwszych grup uregulowanie uniemożliwiające realizację uprawnień nabytych na podstawie przepisów dotychczasowych nie stanowiło novum w systemie prawa ubezpieczeń społecznych. Na przykład z dniem 1 stycznia 1991 r. weszła w życie ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25), która wprowadziła istotne zmiany w zakresie wzrostów do emerytur i rent pracowniczych. Utraciła moc ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst Dz.U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zmianami), która w art. 17 ust. 2 uprawniała osoby mające prawo do emerytury lub renty pracowniczej do wzrostu tego świadczenia o 1% za każdy rok pracy w gospodarstwie rolnym. Wprowadzony do ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin przepis art. 13¹ nie przewidywał takich uprawnień, a miał on zastosowanie do spraw wszczętych po wejściu w życie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z mocy art. 121 tej ustawy. Oznaczało to, że po wejściu w życie omawianej zmiany osoby spełniające warunki do emerytury lub renty pracowniczej legitymujące się okresem pracy w gospodarstwie rolnym nie mogły żądać przyznania emerytury lub renty ze wzrostem, a osoby, które miały ustalone prawo do emerytury lub renty (emeryci i renciści), lecz do wejścia zmiany w życie nie wystąpiły o doliczenie okresu pracy w gospodarstwie rolnym, utraciły prawo do żądania wzrostu.

Stanowiący podstawę prawną utraty prawa do żądania wzrostów z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przepis art. 26 ust 1 pkt 1 ustawy rewaloryzacyjnej ma identyczne brzmienie jak powołany przepis art. 121 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. I w jednym i w drugim wypadku chodzi o wzrosty do emerytury i renty, które chociaż były przyznawane na podstawie różnych przepisów, obliczane były na takich samych zasadach (określony procent podstawy wymiaru). Nie było także istotnej różnicy przy dochodzeniu świadczeń po ogłoszeniu obu ustaw. Osoby spełniające warunki do wzrostów z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze miały prawo do żądania tych wzrostów od ogłoszenia ustawy rewaloryzacyjnej do jej wejścia w życie, mogły jednak uznać to żądanie za bezcelowe wiedząc, że po wejściu w życie ustawy wzrosty

te utracą. Osoby spełniające warunki do wzrostów z tytułu pracy w gospodarstwie rolnym po ogłoszeniu ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników miały zamkniętą drogę do dochodzenia wzrostów, ponieważ ustawa ta nie przewidywała *vacatio legis*. Podobieństwo tych regulacji wskazuje na brak przyczyn, dla których ustawodawca miałby uznać za celowe zrekompensowanie emerytom i rencistom utraty prawa do żądania wzrostów w związku z ustawą rewaloryzacyjną, skoro nie widział takiej potrzeby wobec utraty podobnego prawa w związku z ustawą uchwaloną kilka miesięcy wcześniej. A nie było takiej potrzeby, ponieważ emeryci i renciści, którzy przed wejściem w życie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników korzystali ze wzrostów, zachowali to prawo i nadal z niego korzystali - chociaż w innej postaci - po wejściu w życie ustawy rewaloryzacyjnej.

O ile pozbawienie w ustawie rewaloryzacyjnej prawa do żądania wzrostów osób, które nabyły do nich prawo na podstawie przepisów dotychczasowych, lecz z prawa tego nie korzystały, nie było niczym nadzwyczajnym, to pozbawienie wzrostów osób należących do trzeciej z omawianych grup, to jest emerytów i rencistów, którzy korzystali ze wzrostów do emerytur i rent z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, było uregulowaniem nie mającym precedensu. Choć z powodu niedoskonałości systemu waloryzacji emerytury i renty traciły realną wartość, nigdy wcześniej nie było przypadku, aby zmniejszono nominalnie słusznie nabyte świadczenia. Skutkiem omawianej regulacji było zmniejszenie dotychczasowego świadczenia, co mieściło się w intencjach ustawodawcy. Przepis art. 32 ust. 3 stanowił, że w przypadku ustalenia na zasadach określonych w ustawie świadczenia w kwocie niższej od dotychczasowego, obniżenie świadczenia następuje od dnia 1 stycznia 1992 r. Emeryci i renciści, którzy spodziewali się korzystać ze słusznie przyznanego im świadczenia do czasu ustania warunków uprawniających do emerytury lub renty, a którym świadczenie to odebrano, zostali zmianą zasad ustalania emerytur i rent pokrzywdzeni. W stosunku do tej grupy można dopatrywać się podstaw do przyznania im rekompensaty.

III

Przepis art. 26 ustawy rewaloryzacyjnej w swoim pierwotnym brzmieniu wprowadził daleko idące ograniczenia w zakresie korzystania z praw nabytych. Stanowił on, że przepisy ustawy stosuje się do wniosków o świadczenia, zgłoszonych począwszy od dnia wejścia w życie ustawy. Oznaczało to, że osoby, które na podstawie przepisów dotychczasowych spełniły wszystkie warunki do przyznania emerytury lub

renty, lecz nie ubiegały się o te świadczenia, nie mogą realizować swoich praw po wejściu w życie ustawy, jeżeli według zasad określonych w ustawie warunków tych nie spełniają. Ta sama zasada dotyczyła realizacji uprawnień w zakresie wysokości świadczeń. O zgodności tej regulacji z obowiązującą wówczas Konstytucją rozstrzygał Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 11 lutego 1992 r., K 14/91 (OTK Nr 1, poz. 7). Orzeczeniem tym uznano przepis art. 26 ustawy rewaloryzacyjnej za niezgodny z art. 1 Konstytucji RP w części wysławiającej zasadę państwa prawnego i art. 70 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 Konstytucji RP w zakresie w jakim dotyczy osób, którym przyznano prawo do świadczeń, lub które spełniły warunki do ich nabycia przed wejściem w życie powołanej ustawy bez względu na datę zgłoszenia wniosku o świadczenia. To ostatnie zdanie dotyczy osób, które pod rządem dotychczasowych przepisów spełniły warunki do nabycia świadczeń, czyli emerytury lub renty. W uzasadnieniu tego orzeczenia stwierdzono, że zasadą ochrony praw nabytych objęte są zarówno prawa nabyte w drodze skonkretyzowanych decyzji, jak i prawa nabyte in abstracto. Potrzeba ochrony ekspektatywy praw wynika z natury systemu ubezpieczeń społecznych opartego na założeniu, że w zamian za składki tworzy się gwarancja przyszłych stopniowo narastających praw.

Po przyjęciu przez Sejm tego orzeczenia omawiany przepis został zmieniony ustawą z dnia 2 grudnia 1993 r. o zmianie ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 127, poz. 583). Został dodany ust. 2, który stanowił, że do osób, które do dnia wejścia w życie ustawy nie zgłosiły wniosku o emeryturę i rentę, mimo że spełniły łącznie warunki do nabycia prawa do tych świadczeń, stosuje się przepisy dotychczasowe. Mocą tej ustawy dotychczasową treść art. 26 oznaczono ust. 1 i pozostał on nie zmieniony. W innych zatem kwestiach niż ustalenie prawa do emerytur i rent, także w kwestii wysokości tych świadczeń, nadal obowiązywała zasada stosowania przepisów ustawy rewaloryzacyjnej do wniosków zgłoszonych po wejściu jej w życie.

Kwestii zachowania praw nabytych w zakresie wysokości świadczeń dotyczy pierwsza część zacytowanego fragmentu orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, mówiąca o osobach, którym przyznano prawo do świadczeń. Tym samym orzeczeniem został uznany za niezgodny z art. 1 Konstytucji RP przepis art. 21 ust. 4 ustawy rewaloryzacyjnej w zakresie w jakim pogarsza warunki osób, o których mowa w tym przepisie. W uzasadnieniu do tej kwestii Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że ochrona praw nabytych nie ma charakteru absolutnego i może podlegać modyfika-

cyj, zwłaszcza w okresie systemowych zmian prawa. W przypadku uznania za dostatecznie uzasadnione ograniczeń nabytych praw emerytalno-rentowych mniej korzystne rozwiązania nie mogą być jednak wprowadzone bez zagwarantowania bezpieczeństwa prawnego. Podobnie w orzeczeniu z dnia 29 stycznia 1992 r., K 15/92 w sprawie zniesienia indeksacji wynagrodzeń w sferze budżetowej z mocą wsteczną, Trybunał Konstytucyjny nie uznał za niezgodne z Konstytucją dokonanie zmiany w systemie wynagrodzeń, lecz brak zapewnienia jakiegokolwiek okresu dostosowawczego. Oba orzeczenia zobowiązywały ustawodawcę do naprawienia tych błędów. W wykonaniu tego zobowiązania została wydana ustawa z dnia 6 marca 1997 r. o zrekompensowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów do emerytur i rent (jednolity tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 23, poz. 294). Stosownie do treści orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, ustawa nie rekompensuje skutków niekorzystnej zmiany przepisów, lecz skutki braku mechanizmów dostosowujących do tej zmiany. W celu zniwelowania tych skutków ustawa wprowadziła świadectwa rekompensacyjne, zmienione następnie na nominalną rekompensatę.

IV

Zgodnie z art. 3 pkt 2 ustawy o rekompensatach, uprawnionymi do rekompensat są osoby będące przed dniem 15 listopada 1991 r. emerytami i rencistami, uprawnionymi do wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, które utraciły prawo do wzrostów lub dodatków. Nie należą do tego kręgu z całą pewnością osoby, które przed wskazaną datą spełniały warunki do uzyskania prawa do emerytury lub renty ze wzrostami, lecz z prawa tego nie korzystały. Za emeryta lub rencistę może bowiem być uznana osoba, która zgłosiła udokumentowane żądanie, na podstawie którego powinna być jej przyznana emerytura lub renta, poczynając od daty wcześniejszej niż 15 listopada 1991 r. Decyzja ustalająca prawo do świadczeń nie jest tu najistotniejsza, bowiem mogła wystąpić bezczynność lub błąd organu rentowego. Wyłączenie spod działania ustawy grupy osób, które spełniały warunki do nabycia prawa, lecz go nie realizowały, oznacza, że ustawa nie rekompensuje w całości praw nabytych. Zgodnie z obowiązującą ogólnie zasadą sformułowaną w art. 76 ustawy o z. e. p, a obecnie w art. 100 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118), o powstaniu prawa decyduje data spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, a nie data przyznania prawa. Osób,

które spełniły warunki do nabycia emerytury i renty ze wzrostami, lecz nie realizowały tego prawa, ustawa nie obejmuje.

Zawarte w art. 3 ust. 2 ustawy o rekompensatach sformułowanie nie daje podstaw do innego traktowania osób, które skorzystały z prawa do emerytury lub renty – przed dniem 15 listopada 1991 r. były emerytami lub rencistami – lecz nie korzystały ze wzrostów z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Także te osoby nie są objęte rekompensatami. Wyrażenie „uprawnieni do wzrostów lub dodatków, którzy prawo to utracili” wcale nie oznacza, że chodzi tu o wszystkie osoby będące emerytami lub rencistami, które przepracowały wymagany okres w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przed ustaleniem prawa do emerytury lub renty. Gdyby taka była intencja ustawodawcy, użyłby właśnie takiego sformułowania i wówczas emeryci i renciści mogliby udowadniać swoje prawa świadectwami stwierdzającymi pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Użyte w omawianym przepisie określenie „uprawnienie do wzrostów lub dodatków” i „utrącone prawo” nie oznacza prawa in abstracto. Prawo do wzrostów lub dodatków nie jest bowiem samodzielny prawem do świadczeń, takim, jak prawo do emerytury lub renty. Spełnienie warunków do powstania „prawa do wzrostów lub dodatków” ma skutek w zakresie wysokości świadczenia. Przepisy prawa ubezpieczeń społecznych rozróżniają pojęcia „prawo do świadczenia” i „wysokość świadczenia”. Czyni tak przepis art. 80 ust. 1 ustawy o z .e. p. stanowiący podstawę prawną do żądania przez emerytów i rencistów zwiększenia świadczenia. Przez określenie „emeryci i renciści uprawnieni do wzrostów lub dodatków” należy rozumieć osoby, które miały ustalone prawo do emerytury lub renty wraz ze wzrostami lub dodatkami.

W stosunku do osób, które przed wejściem w życie ustawy rewaloryzacyjnej nie występowały o przyznanie wzrostów, pod rządem ustawy nie mogły już o nie wystąpić. W stosunku do tych osób nie jest adekwatne określenie „utrąciły”, bowiem nie mogły one utracić tego, czego nie miały. Natomiast utraciły prawo do wzrostów i dodatków osoby, które takie prawo miały przyznane lub spełniły warunki do jego przyznania (złożyły udokumentowany wniosek, który na skutek bezczynności lub błędu organu rentowego nie został załatwiony). Tylko te osoby mają prawo do rekompensaty zgodnie z nazwą ustawy i jej art. 1 pkt 2, które przewidują zrekompen-sowanie utraty wzrostów i dodatków do emerytur i rent z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

O tym, że intencją ustawy było zrekompensowanie przysługujących, a następnie utraconych świadczeń, świadczy uregulowanie zawarte w załączniku do ustawy. Uzależnia on wysokość rekompensat między innymi od wysokości przysługującego wzrostu lub dodatku i hipotetycznego okresu, w którym uprawniony spodziewał się te świadczenia otrzymywać. Wysokość rekompensaty ustalona jest przy założeniu, że wzrost lub dodatek przysługiwał w dniu 14 listopada 1991 r. Utrata jest rekompensowana poczynając od 15 listopada 1991 r. Na podstawie obowiązującego w dacie wejścia w życie ustawy o rekompensatach art. 101 ust. 1 ustawy o z. e. p. zwiększone świadczenia nie mogły być wypłacane za okres wcześniejszy, niż od miesiąca, w którym został zgłoszony wniosek (poprzednio nie wcześniej niż trzy miesiące). Osoby, które złożyły dowody stwierdzające pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze po wejściu w życie ustawy o rekompensatach (w 1997 r.), nie mogłyby liczyć na wzrost emerytury lub renty od daty wcześniejszej niż miesiąc zgłoszenia wniosku, nawet gdyby ustawa rewaloryzacyjna nie zniosła wzrostów i dodatków.

Gdyby przyjąć, że emeryci i renciści, którzy przed 15 listopada 1991 r. nie wystąpili o przyznanie wzrostów, mimo że spełnili do tego warunki, są uprawnieni do rekompensat, musieliby oni przy wniosku o umieszczenie w spisie osób uprawnionych złożyć dowody potwierdzające ich prawa. Organ rentowy musiałby ustalić zarówno prawo do wzrostu, jak i jego wysokość (15, 10 lub 5% podstawy wymiaru). W rezultacie musiałby potraktować takie żądanie jako wniosek o przyznanie wzrostu, a wniosek taki z mocy obowiązujących w dacie wejścia w życie ustawy o rekompensatach przepisów art. 26 ust. 1 i 21 ust. 4 ustawy rewaloryzacyjnej nie mógł być uwzględniony.

Z tych przyczyn na przedstawione zagadnienie prawne Sąd Najwyższy udzielił odpowiedzi jak w uchwale.

N o t k a

Postanowieniem z dnia 27 czerwca 2000 r., II UKN 606/99, Sąd Najwyższy postanowił ponownie przedstawić składowi powiększonemu zagadnienie prawne rozpatrzone w niniejszej uchwale; patrz też odmienny **wyrok z dnia 6 maja 1999 r., II UKN 427/98, publikowany poniżej pod pozycją 626**

=====